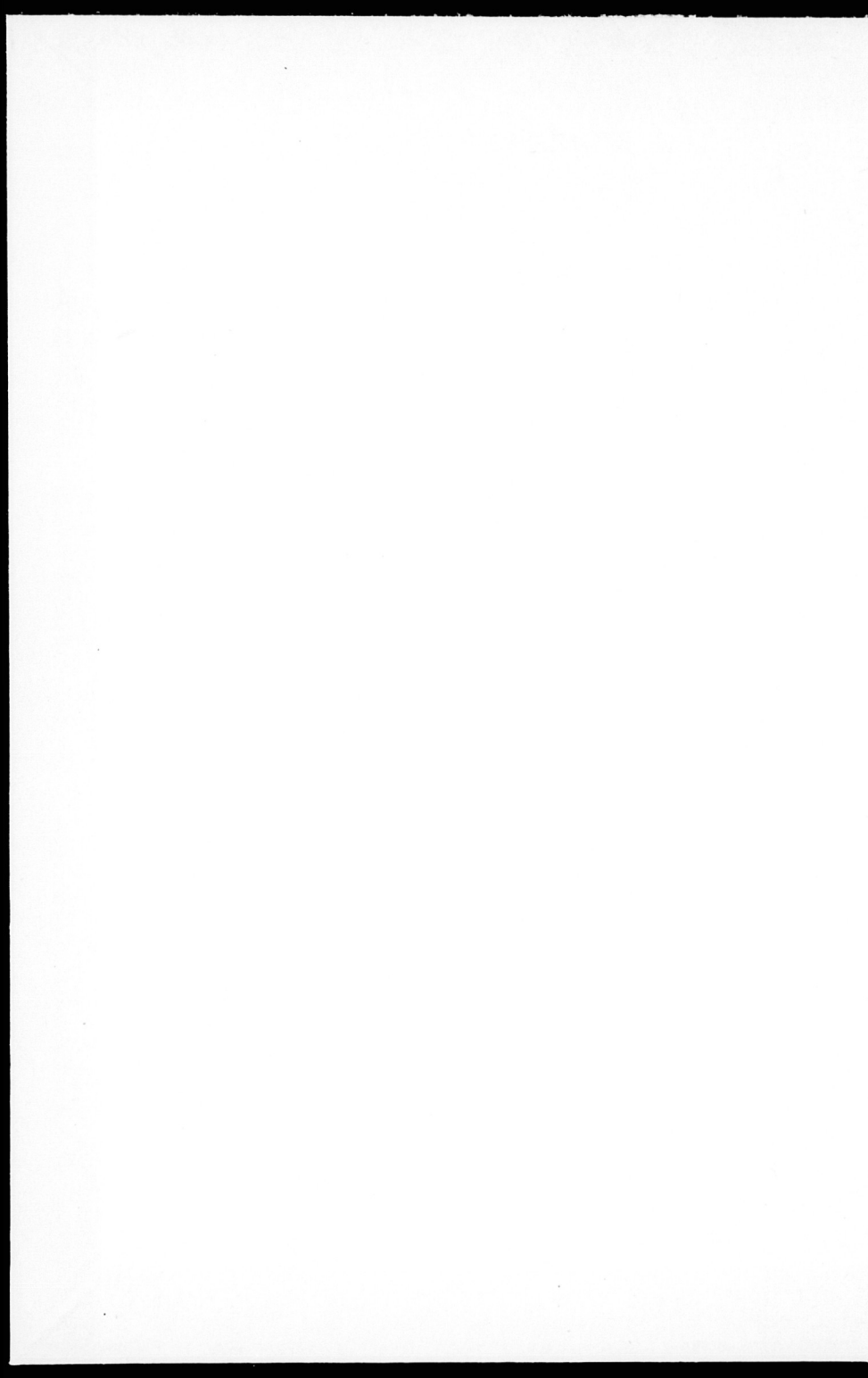
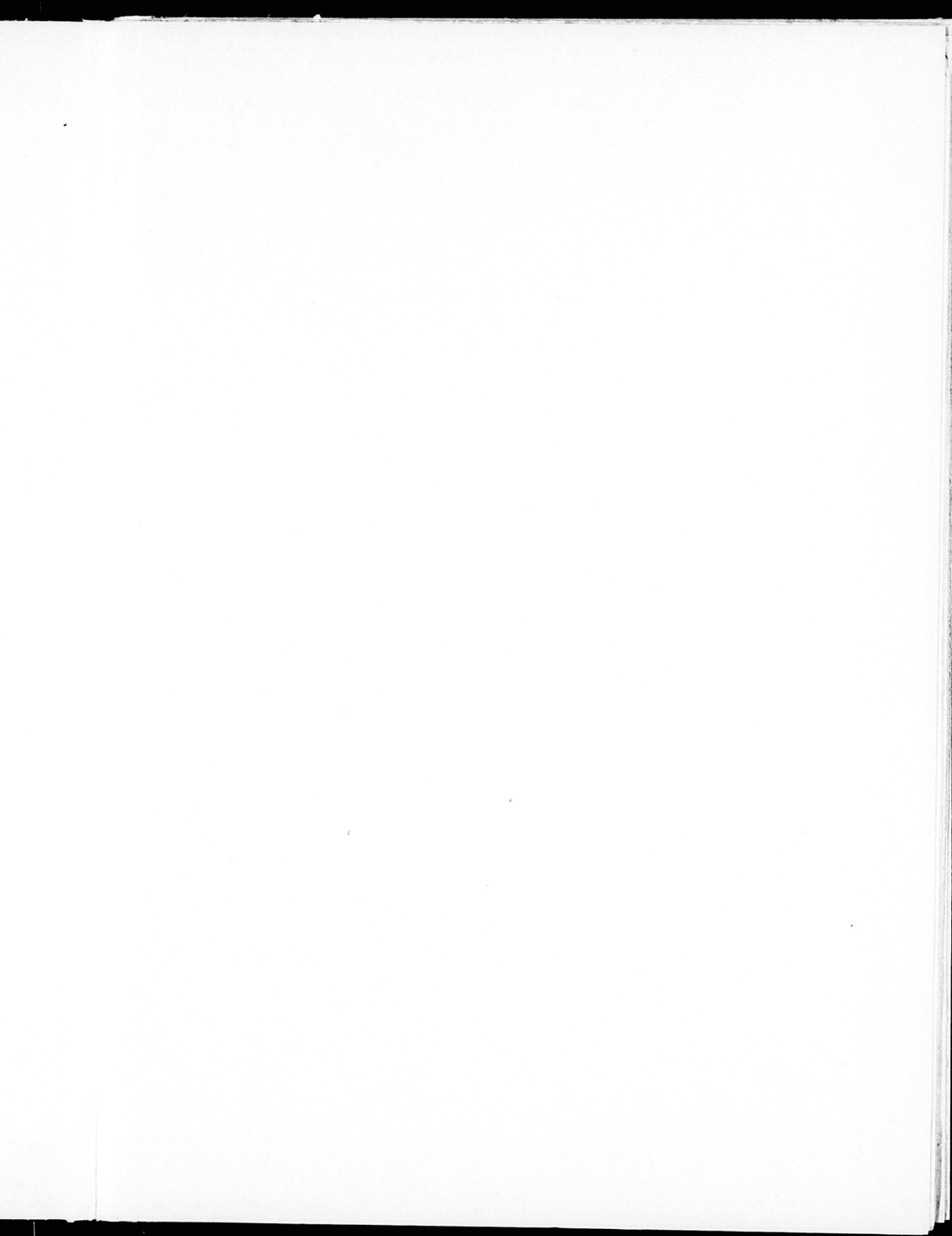

C
228A

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2856 037 7

DE GEZELSHAP

*voor en achter plat
meebinden*

Prijs 40 Cents.

BEHOED- EN GENEESMIDDELEN

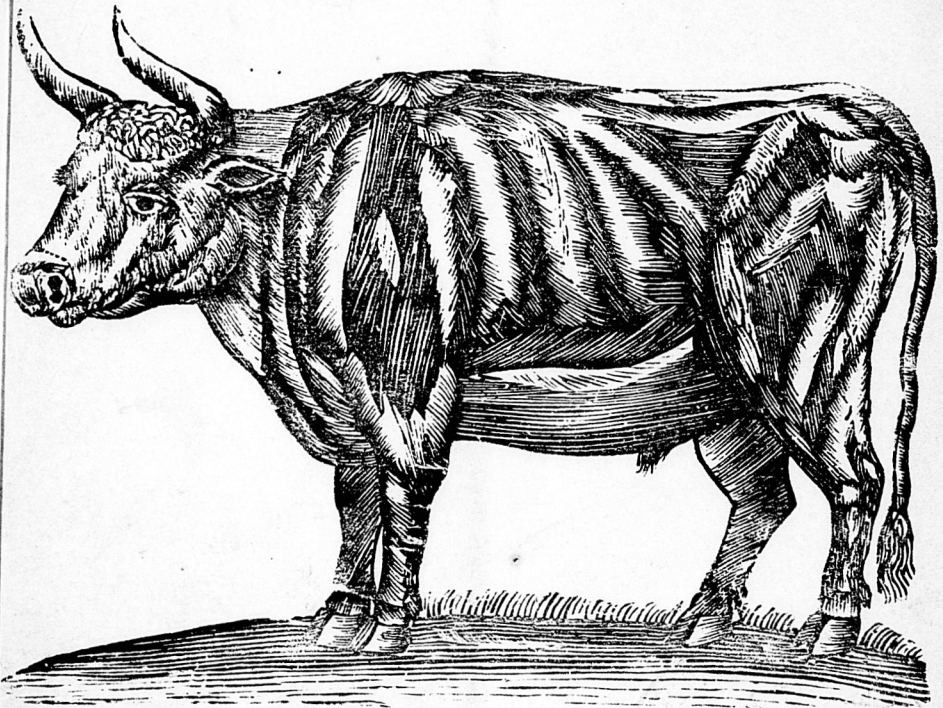
31.86

TEGEN VERSCHIEDENE

LEKTEKEN VAN HET RUNDVEE,

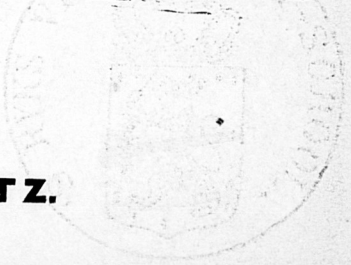
DOOR

JOHANNES EVENBLIJ.

C
228 A

Amsterdam,
JAN LEENDERTZ.

Landbouwk. Leergeselschap.
BEHOED- EN GENEESMIDDELEN

TEGEN VERSCHIEDENE

ZIEKTEN VAN HET RUNDVEE.

MEDEGEDEELD AAN DE

Maaatschappij ter Bevordering van den Landbouw,

TE

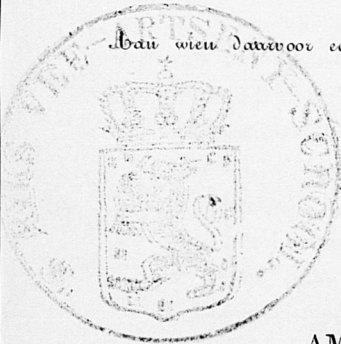
AMSTERDAM,

DOOR

JOHANNES EVENBLIJ,

TE GOUDA.

Han wien daarvoor eene Zilveren Medaille is toegekend.

AMSTERDAM,
 JAN LEENDERTZ.

AAN DE WEL-EDELE HEEREN DIRECTEUREN
VAN DE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN
DEN LANDBOUW, TE AMSTERDAM.

MIJNE HEEREN!

Aangezien er bijna niets op aarde aangener voor mij is dan mij onledig te houden met den landbouw en al wat daarop betrekking heeft, verwonderde het mij dikwijls dat zijne schoonheid en rijkdom niet grondiger gekend en betracht wordt en dat er niet meer mannen van wetenschap gevonden worden, die zich opgewekt gevoelen de schatkamer hunner ervaring voor den landman te openen. Niets was mij dus aangener dan gehoor te geven aan uwe herhaalde uitnoodiging, om eenige mijner waarnemingen ten nutte van den landman en ter genezing der ziekten van het rundvee, door den druk algemeen te maken.

Dewijl ik mij dus overtuigd houd, dat het UWEd. niet onaangenaam zal zijn, hier eene opgave te vinden van middelen, welke strekken kunnen zoowel tot *voorkoming* als tot *genezing* der *voornaamste* ziekten van het in ons Vaderland zoo hooggeschatte *rundvee*, te meer daar ik geene bloote bespiegelingen maar ondervindingen voordraag, zal ik, ten einde een begin te maken, aanwijzen:

Eerst welke de hoofdoorzaken van de onder-

scheidene hier volgende ziekten zijn, en vervolgens welke middelen daartegen bestaan en hoe die tot *voorkoming* en *genezing* dezer ziekten, onder Gods zegen moeten aangewend worden.

Ten eerste zal ik handelen over de **MOERZIEKTE** der koeijen.

Deze ziekte, die zooals ook door de ontleding blijkt, eene ontsteking is in de baarmoeder, en veroorzaakt wordt door eene niet volkomene ontlasting van het navuil of de nageboorte, als de koeijen sedert kort gekalfd hebben, is, indien men op het vee naauwkeurig acht geeft, somtijds reeds te vreezen, als de beesten nog geen jaar oud en volbloedig zijn, wijl de ondervinding leert, dat de oorzaak dier ziekte uit te veel bloed ontstaat, en dus hoe bloedrijker zij in hunne jonkheid zijn, des te meer loopen zij gevaar van die ziekte in 't vervolg te krijgen, wanneer zij kalfdragende worden. Ook is het een vaste regel, dat die ziekte bij de vaarsen, hetzij kalfdragende, of voor de eerste maal gekalfd hebbende, gewoonlijk het meest te vreezen is, hoewel de bejaarde koeijen ook wel aan dezelfde ziekte blootstaan, ofschoon deze daar zoo veel niet aan onderhevig zijn, omdat hun bloed zoo branderig niet is, en ook zoo sterk niet aangroeit. Ook leert mij de ondervinding, dat, wanneer deze ziekte bij bejaarde koeijen voorkomt, zij die gewoonlijk in hunne jonkheid meer gehad hebben.

Tot voorkoming dezer kwaal, gebruikt men eenvoudig:

Het *Bloed-laten*, ten minste tweemaal in 't jaar; is het driemaal, des te beter; voor de eerste maal in de maand Mei of Junij, als het weêr warm begint te

worden, voor de tweede maal in de maand Augustus, en voor de derde maal tegen Kersmis.

Ook is het bloed-laten van het rundvee, ten minste tweemaal in 't jaar, als een gepast behoedmiddel tegen vele ziekten ten hoogste aan te prijzen, daar uit den overvloed van bloed vele gebreken ontstaan, hetgeen men ligtelijk uit het volgende kan afleiden. Daar de koeijen weinig of geen beweging hebben, en ook haar huid te vast en te dicht is om te kunnen zweeten, gelijk de paarden en andere dieren, zijn zij dus bijgevolg niet in staat om op die wijze de scherpe stof, die in het bloed zit en veelal veroorzaakt wordt door den overloop der gal, te ontlasten, dan alleen door behulp der aderlating.

Ter genezing dezer *Moërziekte* zijn onderstaande middelen reeds meer dan vijftigmaal door mij met gewenscht gevolg aangewend:

- 1°. Is vooral noodzakelijk het *bloed-laten* in de melk-aderen, liggende onder aan den buik, over beide zijden; daar er aan den hals geen bloed te krijgen is, omdat alles stilstaat, en het beest zoo stijf is als een hout.
- 2°. Moet men ook geen oogenblik verzuimen, om *aan de spenen te trekken*, of er vocht uitkomt of niet, omdat daardoor de doorstraling bevordert wordt, want door aan de spenen te trekken, wordt de uijer of elder geschud, en de buik in beweging gebragt.
- 3°. Moet men niet verzuimen het beest warm te *dekken*, en zachtjes met een roskam te *rossen*, voornamelijk *over den rug*, daar door die prik-

keling de uitwaseming en doorstraling sterk bevorderd worden.

- 4°. Wende men de volgende geneesmiddelen aan: men neemt *een handvol klein gesneden zevenboom*, en *een en een halve flesch water*, laat dat tot op één flesch verkoken, dan zet men het van het vuur, laat het laauw worden, en geeft het beest eene halve flesch vol in.
- 5°. Neemt men *een half pond vijgen*, goed klein gesneden, en *anderhalve flesch water*, dit laat men een half uur koken, dan doet men daarbij *een handvol wijnruit* en *een groote handvol gekneusd anijszaad*, hetwelk men te zamen nog een half kwartier uur laat koken, dan door een doek gewrongen, en bloedlaauw zijnde, *klisteert* men het zieke beest daarmede, 3 à 4 uren na voornoemde ingeving der zevenboom.
- 6°. Vijf uren na de eerste ingeving geeft men het beest *een gewoon bierglas* met *boomolie*, anders *olijfolie* genaamd, in.
- 7°. Neemt men vervolgens *twee handvollen vlierbloemen* en *twee flesschen vol gekarnde melk*, dit laat men een kwartier uur koken, zet het van het vuur totdat het bruikbaar is, en 5 uur na het ingeven van voornoemde olie, geeft men het beest een flesch vol van deze vliermelk, met een kwart flesch gekookte *zevenboom* warm in; voorts 4 uur daarna weder een flesch vol van diezelfde melk met gelijke hoeveelheid gekookte *zevenboom*.
- 8°. Vijf uur daarna geeft men het beest *een halve flesch jenever*, goed zoet gemaakt met *siroop*, en ter dege door elkander geschud.

- 9°. Zet men 5 uur daarna het *klisteer* met een *flesch gekarnde melk* bloedlaauw, waarin men een *handvol gekneusd anijszaad* doet.
- 10°. Geeft men vervolgens om de 5 uur het beest elke maal een flesch vol van voornoemde vliermelk en zevenboom in dier voege, als hiervoren is gezegd, hetwelk nog 3 à 5 maal herhaald moet worden, als men ziet dat zulks noodig is.
- 11°. En als men dan bevindt, dat het beest genoegzaam hersteld is, en maar weinig navuil afgeeft, dan geeft men het beest nog een halve flesch vol zevenboom, en op dezelfde wijze als de eerste maal geschied is; want nog navuil bij zich hebbende, moet het dit kwijt raken na deze laatste ingeving.
- 12°. Moet men vooral zorg dragen dat, zolang het beest de voorgeschrevene middelen gebruikt, hem het dagelijksch voedsel onthouden wordt: men geve het in plaats daarvan, indien het honger heeft, *gepelde gerstegrutten*, in ruim water gekookt, en tot drank het water, waarin ze gekookt zijn, mits het meer of min laauw is.

Dit hulpmiddel, daarvan ben ik zeker, kan volkomen de proef doorstaan, en indien het beest niet is of wordt verzuimd, en men mijn voorschrift in gemelde orde opvolgt, zal het er ontwijfelbaar door behouden worden.

Ten tweede volgt nu eene voorname en voor het rundvee zeer gevaarlijke ziekte, genaamd het MILTVUUR.

Ik heb in mijn voorgaand stuk duidelijk doen zien, dat uit verzuim van bloedlatingen vele ziekten voortkomen, hetgeen niet alleen bij deze, maar ook bij de volgende op te gevene ziekten, geldende is.

De beesten, die door gemelde kwaal zijn aangetast, worden veelal doodelijk ziek, doordien dit ongemak niet wel kan ontdekt worden, voor dat het beest daardoor zoo getroffen is, dat het noch eten noch drinken wil, en, indien het eene melkkoe is, dat het van tijd tot tijd vermindert in het geven van melk. Het is eene onwedersprekelijke zaak, dat dit *miltvuur* zoowel als het *longvuur* voortkomt uit den overvloed van het bloed en de gal, dewijl de onderzinding mij altijd heeft doen zien, dat de opgespannen bloedvaten, die van tijd tot tijd meer opzetten, eene verdikking in het bloed veroorzaken, waardoor de schielijke omloop des bloeds belet, en daarbij zulk een sterke aandrang op de gal gemaakt wordt, dat deze zich begint te ontlasten en over te loopen, hetwelk terstond eene ongesteldheid door het geheele ligchaam teweeg brengt, en eindelijk dat, na eene kwijning, de kwade stof zich van het bloed afscheidt, en nederzet op een der zwakste deelen, hetzij milt of long, hetgeen eene ontsteking verwekt in een van beiden; valt het op de long, dan is 't het *longvuur*, die in dat geval ineenkrimpt, geheel bruinachtig wordt, en zeer eigenaardig een spons gelijk; welke ineenkrimping der long een benaauwde adembaling en kuch of hoest veroorzaakt, waaraan het ongestelde beest, zoo men er niet spoedig bij is, en gepaste middelen in het werk stelt, zeer schielijk sterft; valt het op de milt, die aan de maag vast

zit, dan zwelt deze zoo ongemeen, dat zij, terwijl zij anders plat en paars is, rood en langwerpig rond wordt, en volkomen gelijk naar een klomp geronnen bloed; ik weet, door mijne onderzoekingen, dat dit eene allersmartelijkste pijn niet alleen op de maag, maar door het geheele ligchaam van het beest, en vooral in den kop teweeg brengt, zoodat de zwelling van dat deel zichtbaar is; ook hebben de beesten in dit geval een stinkenden adem; dit is ook het onderscheid, dat men tusschen de ken-teekenen van het *milt-* en *longvuur* kan opmerken, het wordt evenwel dikwijls niet volkomen bespeurd, voor dat men een dood beest door opening heeft onderzocht.

Deze ziekte is besmettelijk, of treft dikwijls vele beesten tegelijk, doch dit kan voorkomen worden door *eene lating* aan de nog gezonde beesten, en door het zieke beest van de anderen af te scheiden en alleen te zetten, zoodra de kwaal ontdekt wordt; daardoor wordt het gevaar voor de gezonden minder groot.

Verder schijnt deze ziekte uit de maag haren oorsprong te nemen, want door ontleding heb ik bevonden, dat de daarin zijnde stoffen zwart en zeer vast waren, hetgeen de ontsteking in de milt natuurlijk bevorderen moet.

Ik heb hiermede genoeg gezegd van de oorzaak dezer ziekte en de voorkoming daarvan aangewezen, zoo dat ik zal overgaan tot de vereischte middelen ter genezing:

- 1°. Moet men het zieke beest terstond *aan beide zijden in de melkaderen bloed-laten*.
- 2°. Drie dagen achtereen geeft men het beest het volgende middel in, tenzij het te zwak is; in

dit geval slaat men een dag over: men neemt 2 maatjes *wijnazijn*, 3 maatjes *raapolie*, een lood *schelkruid*, een lood *wijnruit*, een okkernootschelp vol *helleboruspoeder*, drie lood *zevenboom*, met een paar *knoflooken*, en een half pond *honig*, wel onder elkander gestooten en geroerd.

3°. Moet men het beest aanstonds in den *nek* en de *borst vuurkruiden*, om dragt te krijgen, tot verligting van de koppijn.

4°. Als het beest bijna hersteld is geeft men het dagelijks een flesch *gekarnde melk* met *vlierbloemen* gekookt, met een lepel vol *cremor tartari* daardoor geroerd, hetwelk men 6 à 8 dagen moet volhouden, om het bloed te zuiveren.

5°. Moet men het beest zijn gewoon voeder onthouden, en in plaats daarvan geven, 8 dagen lang, gepelde gerstegrutten in ruim water gekookt, en tot drank dit gerstewater.

Ik houd mij verzekerd, dat, wanneer deze behandeling wordt gevolgd, het zieke beest in 8 of 10 dagen geheel hersteld zal zijn, daar genoemde door mij aangewende hulpmiddelen altoos wel gelukt zijn, daar van al de beesten die ik onder handen genomen heb, niet een is gestorven.

Ten derde zal ik handelen over de BLOED-ZIEKTE.

Deze ziekte schijnt oppervlakkig van weinig belang te zijn; zij kan echter doodelijk gerekend worden; een beest, dat 's avonds frisch en gezond liep

te grazen in de weide, zag ik den volgenden morgen dood liggen. Wanneer men er terstond bij is, kan men die kwaal gemakkelijk ontdekken en genezen, want loopen de beesten in het land, dan gaan zij slingerende heen en weêr, en wel 25 maal in een uur zetten zij zich neêr; staan zij op stal, dan waggelen zij; ook zien zij er uit alsof zij grooten slaap hebben, en niet slapen kunnen; deze ziekte schijnt niet pijnlijk te zijn, want de beesten steunen of klagen niet, dat anders het rundvee zeer eigen is; men vindt die kwaal het meest in de gezondste beesten; ook zij komt voort uit de verdikking van het bloed; bij de ontleding van een aan dit ongemak gestorven beest, is mij gebleken, dat de kop inwendig gezond en frisch was, maar dat het vleesch en het vet overal zeer rood en bloedig zich vertoonden.

Men geneest deze ziekte, zonder iets in te geven, alleen door de runderen *uit de ooren te doen bloed*en of anders *eene lating te doen aan den hals*, waarna zij in een half uur, uiterlijk in één uur, genezen zijn.

Ten Vierde zal ik overgaan tot de beschrijving van het zoogenaamd **LENDEBLOED**.

Het *lendebloed* is eigenlijk geen bloed, maar de mest verzeld met een taaije, lijmachtige, branderige en in 't vervolg somtijds bloedige stof, die aan den aarsdarm van tijd tot tijd zoo vast plakt en droogt, dat de afgang daardoor geheel belet wordt; deze kwade stof komt mede voort uit de verdikking en branderigheid van het bloed.

De genezing van dit ongemak is zeer gemakkelijk,

mits men zeer voorzigtig te werk ga; men doet dit op de volgende wijze:

Men trekt een *zeemlederen handschoen* aan de hand, en smeert die met *olie*, om het even welke, ten einde den aars-darm niet te kwetsen; dan haalt men van den aars-darm, de daaraan vastgepakte mest af: zoo menigmaal men de hand uithaalt, wascht men den drek daarvan af, en smeert weder een weinig olie aan de handschoen; dit herhaalt men van tijd tot tijd, totdat de aars-darm geheel gezuiverd is; dan neemt men een stuk *oude reuzel* en smeert daarmee den darm in, zoo ver men daarin tasten kan, hetwelk terstond verzacht. Ook is in dergelijke gevallen een *klisteer* dienstig, al was het slechts van karnemelk.

Verder moet men, zoodra dit is verrigt, het beest een *ruime bloed-lating* geven aan den hals.

Voorts moet men het dagelijks ingeven: 2 flesschen vol *gekookte karnemelk* met *vlierbloemen* en twee à drie lood *Cremor tartari* daar door gemengd; dit geeft men 4 à 5 dagen lang.

Zoo dit ongemak op deze wijze behandeld wordt, ben ik verzekerd, dat er niet één aan sterven zal. Doch hoe handelt de boer gewoonlijk in dit geval? Hij tast in het beest met handen, die hard en verceed zijn, voorzien met scherpe nagels, haalt daarmee het vuil af en laat het beest loopen: een merkelyk onderscheid, waarlijk, tusschen deze of de voorgaande behandeling! Hier wordt niets tot verzachting aangewend, dat echter zeer noodzakelyk is, daar de aarsdarm, door deze afhaling, raauw wordt, hetgeen een groote pijn moet veroorzaken; het gebeurt som-

tijds, dat de aarsdarm gekwetst wordt, gelijk ik gezien heb, want de wond zette zich tot zweren, zoodat drie dagen daarna de etter en het bloed naar buiten uitliepen; ook heb ik beesten geopend gezien, die door zulke mishandeling gestorven waren, waar van de geheele aarsdarm verrot was, en de drekstof in het ligchaam overal verspreid lag. Dit is dan het gevolg der verkeerde zuinigheid, daar men anders, met voor 8 à 10 stuivers onkosten te doen, het leven van zijn beest zou kunnen behouden.

Ten vijfde zal ik handelen over de zoogenaamde **BLAAR**; inderdaad eene zonderlinge benaming! maar die misschien van eene blaasachtige opspanning van den buik moet afgeleid worden.

Wat deze ziekte betreft, zij komt eigenlijk voort uit de maag of pens, welke de menigvuldige winden, waardoor zij tot bersten toe is opgezet, niet kan loozen, doordien de kronkeldarm, waarin de lossing van de maag geschieden moet, door eene krampachtige zamentrekking genoegzaam verstopt raakt.

De genezing dezer ziekte moet ten spoedigste worden in 't werk gesteld, daar het beest anders groot gevaar loopt; ik heb gezien, dat een beest, 't welk die kwaal had buiten weten van den boer, op de zijde was nedergevallen, zoodat door die val de maag of pens gebersten was en het beest in korten tijd stierf.

De middelen ter genezing dezer ziekte zijn onder anderen de navolgende; ik houd ze voor de kortste en de gemakkelijkste.

- 1°. Tapt men het beest *eene ruime hoeveelheid bloed* af, aan den *hals*.
- 2°. Neemt men een boeren pap-test of breikop, men vult die met twee deelen *grof zout* en met *bloed* van het beest; zoodra het bloed is gestuit, roert men het bloed en zout dooreen, en geeft het dus het beest in.
- 3°. Men neemt een *eind* van een *lange pijp* met *tabak* gestopt, en goed *aangestoken* zijnde, steekt men den steel daarvan in den aarsdarm, doch zoo er drekstof in den weg zit, neemt men die eerst weg.
- 4°. Neemt men den *kop der pijp* in den *mond*, en blaast *den rook* in het ligchaam; waardoor het beest uit zich zelven zoo sterk begint te rooken, dat het binnen een kwartier uur twee pijpen geheel ledig rookt, 't welk ten gevolge heeft:

Dat het beest binnen een half uur zeer veel winden ontlast, en daarna eenen dunnen stinkenden drek. Hierna slinkt het beest en is in een groot uur genezen en zoo dun en rank als het vroeger was.

Deze ziekte is de eenigste inwendige, die men niet aan de menigvuldigheid van bloed kan toeschrijven, maar die voortkomt uit zware koude in de maag of pens, wanneer het beest bij koud, regenachtig weêr, met het lijf in 't natte land gelegen heeft, welke koude alsdan in het beest optrekt, want van deze ziekte hoort men, zoo als ik altoos heb opgemerkt, voornamelijk bij dergelijk weêr.

Ten zesde zal ik handelen over de *branderige* ELDERS of UIJERS.

Deze branderigheid ontstaat almede uit de verdikking en den grooten overvloed van het bloed, omdat de scherpe stof, die van het bloed wordt afgescheiden, zich op de uijers ontlast en nederzet.

De middelen ter genezing zijn de volgende:

- 1°. Moet men, hoe spoediger hoe beter, *bloed-laten* in de melk-aderen, en onder aan den buik het elder *smeren* met *klei* en *azijn* door een gemengd.
- 2°. Des morgens en des avonds met *oude varkens-reuzel*, doch zoo het daarmee niet wil beter worden, en de elders zich daartegen opzetten, gebruikt men
- 3°. De *menschen-drek* (niettegenstaande het zeer vies is en de boeren er veel tegen hebben) in dezer voege:

Men neemt een sloof van zeildoek en doet aan ieder der vier hoeken een touw, en dan verschen drek daarin; daarna bindt men het sloof onder aan het lijf van het beest, zoodat het geheele elder daarin hangt, en als het daarin 24 uren gehangen heeft, mits driemaal in dien tijd ververscht zijnde, namelijk om de 6 uren, dan moet het doorbreken of verdwijnen; anders kan men

- 4°. In plaats daarvan, gebruiken deze *pap*: men neemt *komijn* met *lijnmeel*, van elk zooveel als men denkt noodig te hebben, men laat het in melk koken, en voegt daarbij zooveel gedroogde en fijngemaakte hoender-

mest, als genoeg is voor een dikke pap; deze legt men aan het elder, zoo als hierboven gezegd is. Doch dit middel is niet goed, even als de gemelde drek, om te doen verdwijnen, maar wel om het gezwollen te doen rijpen en doorbreken.

Wanneer het kwaad verdwijnt met het eerstgemelde middel, gebruikt men niets anders aan het elder en de spenen, dan *oude varkensreuzel*, omdat het beest daarmee doorgaans geheel herstelt. Maar wanneer het zich tot zweren stelt en doorbreekt, neemt men ter genezing deze zalf, welke een beste draagzalf is.

Men neemt *terpentijn* en *honig*, van elk 4 lood, 4 *dojers van eijeren*, *mirrhe* 1 lood, en *aloë* 2 lood; deze zalf zuivert de wond in korten tijd.

Als de wond gezuiverd is, neemt men, om te doen opdroogen, en weder vleesch in de opening te doen groeijen, het volgende poeder:

Men neemt *ongebtuschte kalk*, wel gezift, en *honig*, van elk één pond, men mengt dit te zamen tot een deeg, doet het in een pot, zet het op een goed vuur, roert het onophoudelijk, totdat het wel gedroogd en gereed is om tot een fijn poeder gemaakt te worden. Dit strooit men in de opening, overdekt het met een zachte platte wiek, en verbindt de wond tweemaal daags, totdat zij geheel genezen is.

Dit middel heb ik in alle opene wonden, zoowel voor de *paarden* als voor het *rundvee* altoos goed bevonden.

Ten zevende zal ik laten volgen het voorschrift van een *lavement* of *klisteer*, dat men gebruiken kan, wanneer het *rundvee* door de *koorts* is aangetast:

Men neemt *gerstewater* 3 pond, *salie* en *rozemarijn*, van ieder een handvol, *vioolbladen* en *parietaria*, te zamen een handvol; fijn gesneden zijnde, kookt men het bij elkander omtrent een vierde van een uur; dan doet men er onder een handvol *zout*, zet het af, perst het door een doek en doet er dan bij *amandelolie* 6 lood. — NB. daar deze laatstgenoemde olie niet overal te bekomen is, zoude zij met zuivere *olijfolie* kunnen verwisseld worden; ook zou men des noods van *lijn-* of *raapolie* voor klistereen zich kunnen bedienen.

Indien de *koorts*, na de klistering niet wegblijft, moet het beest, tot geheele wegneming van de koorts 3 à 4 pond *bloed* afgetapt worden.

Ten achtste. Een middel tegen de KOPPIJN.

Indien er de minste schijn is, dat een beest *koppijn* heeft, hetwelk men daaruit ontdekt, dat het beest staat of het bevangen is, niet wil eten en er zeer loom uitziet, dan bedient men zich van het volgende middel, wijl die ziekte uit een kwade, slijmachtige stof, die zich in de maag of pens ophoudt, voorkomt:

Men neemt *gebrande aluin* en zeer *fijn gestooten glas*, van elk 2 lood, 1 lood *geraspte notenmuscaat* en 4 lood *candij-suiker*, dit doet men in 1 pint *witte wijn*, en geeft dit het beest in, twee uren vóór dat het eten krijgt ¹.

Dit middel is zeer geschikt om het slijm der maag

¹ Misschien zouden *boeren-syroop* en *jenever*, die uitgebrand of met water aangengeld is, bij de *aluin* en het *glas* gedaan, even goede uitwerking hebben, doch alleen *voor de koeijen*.

weg te nemen en het beest goeden eelust te doen krijgen.

Ook moet men, tegen inwendige ontsteking, het beest 3 pond *bloed aftappen*, waardoor het volkomen herstelt.

Insgelijks heb ik door dit middel verscheiden *paarden* van de *koppijn* genezen.

Ten negende: Nog een voorschrift tegen de GALZIEKTE of de GELUW.

Wanneer het bloed en de gal door elkander raken, hetwelk uitwendig aan de geelheid van het anders witte oogvlies en de duisterheid van het gezigt kenbaar wordt, is dit middel geschikt om het bloed te zuiveren, de gal daaruit te doen verdwijnen en dus de spijsvertering te verbeteren.

Men neemt *Galanga Gentiaan* en *Myrrhe*, van ieder een half ons, te zamen klein gestooten en met een kan versch *bier* opgekookt, dit doet men door een doek en neemt 2 drachma *Sal prunella*, een half lood *Cremor tartari*, met 2 drachma *Bitterheilig* en voor een stuiver *Saffraan*; dit alles ondereen gemengd, geeft men de eene helft des morgens nuchteren en de andere helft des avonds, een uur nadat het beest ophoudt met eten, zoo het tot eten lust heeft; welk *eten* niet het gewone voedsel, maar *gepelde gerste-grutten* moet zijn en de drank *gerste-water*; dit zet men 4 dagen achtereen voort in dezelfde hoeveelheid. Desgelijks zoude men zich van de hierboven aangeprezene *Vliermelk* met *Cremor tartari*, tot meerdere tempering van de gal, met goed gevolg kunnen bedienen.

Er dient ook op gelet te worden, dat zoodra dit ongemak ontdekt wordt, men het beest terstond *bloed* moet *aftappen*, aan weêrskanten van den buik uit de melk-aderen en dat men den *bek* dikwijls moet *uitwasschen* met *zout* en *water*.

Als dit alles op voorschreven wijze verrigt wordt, kan ik, uit eigen ondervinding, verzekeren, dat het beest zal blijven leven.

Niet onaardig is het volgende geval, dat weinig voorkomt, waarvan ik onlangs getuige was.

Ik kwam gepasseerden winter toevallig aan 't huis van een boer en vond daar twee vee-artsen en 8 à 10 kundige boeren; ik vroeg aan de boerin wat er te doen was, daar ik zoo veel volk zag; zij gaf mij tot antwoord, mij bij de hand grijpende: ga eens met mij mede, ik zal het u laten zien. Zij bragt mij in den beestenstal, waar zij mij een beest toonde, dat een dik gezwel aan de regterzijde van den hals had, zoo groot als een groote waterremmer, en welk gezwel, volgens het zeggen der boerin, dienzelfden morgen om zes uren eerst was ontdekt. Voorts vroegen mij gemelde artsen en boeren, die mij verklaarden nooit iets dergelijks gezien te hebben, wat ik er van dacht; en toen ik hun te kennen gaf, dat mij de oorzaak van dit ongemak niet duister voorkwam, vroeg ik hun op mijn beurt, welke middelen zij oordeelden, dat in dit geval ter genezing moesten aangewend worden; het kwam hun voor dat men het gezwel moest pappen, of ten eerste doorsnijden; ik beweerde, dat, zoo het werd doorgesneden, het beest op hetzelfde oogenblik dood zou neêrvallen en dat het pappen van geen nut kon zijn; dat de boer,

als hij mijn raad wilde volgen, er nog niets aan moest laten doen. Ik stelde verder aan den eigenaar van het beest voor, of hij het mij wilde toevertrouwen, 't geen hij mij gereedelijk toestond. Intusschen had ik onderzocht, of het hoorntouw van het beest, dat naast het gekwetste stond, dien morgen, toen de boer bij zijn vee kwam, niet was los geweest, 't geen aldus bleek gebeurd te zijn; daarop verzocht ik de voornoemde artsen en boeren tegen Donderdag daaraanvolgende, des morgens ten 9 uren op deze plaats weder te komen, ten einde het wonder te zien, daar er voor dien tijd niets aan gedaan zou worden. Wij gingen allen onzen weg, doch ik gaf den boer den raad, de beesten, die naast het gekwetste stonden, zoo kort te binden, dat ze het gekwetste niet raken konden; voorts bezocht ik dagelijks de zieke, tot op den bestemden tijd; ik vond natuurlijk de gemelde artsen en veel boeren bijeen; ik nam een emmer en vervolgens maakte ik onder in 't gezwel met een scherp mes, eene opening van 10 duimen lang; uit gemeld gezwel kwam een volle emmer geronnen bloed, waarvan het grootste gedeelte er van zelf uitviel en het overige er door mij met de hand werd uitgehaald. Toen liet ik de nieuwsgierige artsen en boeren de oorzaak zien van dit wonder, nadat ik de wond eerst met pis had uitgespoten en gezuiverd. — Ik toonde hun het bloedvat, waarop men een beest in den hals laat, welk bloedvat door den hoorn van het daar naast staande beest in twee stukken was gekrukt, zonder den buitenhuid te kwetsen, die daar zeer ruim is en waarvan ik hun de beide einden ook liet zien: dit dus volbragt hebbende, kostte het mij weinig

moeite de artsen te overtuigen, dat hunne in den beginne voorgeslagen middelen geen nut zouden gedaan hebben. Voorts gaf ik hun deze les, om wanneer hun ooit dergelijke gezwollen mogten voorkomen, ze nooit te openen vóór den vierden dag; de wond te zuiveren met pis, drie dagen achtereen; doch zoo het te veel etterde, het poeder te gebruiken, hierboven in Art. 6 vermeld, met onderrigting hoe daarmede te handelen; voor den gegeven raad bedankten zij mij; het beest was na 10 dagen volkomen gezezen.

Terwijl ik met reden durf vertrouwen, geen ondienst te zullen doen, door de beschrijving van den aard en de geneeswijze van *twee voorname* onder het *rundvee* dikwijls voorkomende gevaarlijke ziekten, onder het oog der Maatschappij te brengen, hoop ik dat deze, goedgekeurd zijnde, gewichtig genoeg zal geoordeeld worden, om bij mijne overige be kroonde stukken over dit onderwerp in de uitgave daarvan eene plaats te mogen vinden.

Doch eer ik tot de zaak zelve overga, zal het noodig zijn aan te toonen, welke, naar mijn vermoeden, de voornaamste oorzaken zijn van deze en andere ongemakken, waarmede onze veestapel, vooral in deze Provincie, te worstelen heeft, ten einde hiervan, ter voorkoming van de ziekten, een nuttig gebruik te kunnen maken.

Vooreerst, de veehouders hier te lande hebben de gewoonte om hunne runderen in het voorjaar al te vroegtijdig naar het land te jagen, en ook des nachts daarin te laten blijven. Pas uit de warme stallen gekomen, zijn zij meermalen genoodzaakt zich op den

nog vochtigen en natten grond neder te leggen, om te rusten; daarenboven zijn zij blootgesteld aan allerlei onstuimigheden van de lucht, als koude regen, hagel, sneeuw, vorst, enz., zoodat zij van alle zijden de gemelde vochten op hun ligchaam ontvangen, welke zij niet kunnen ontwijken; dus is het onbetwistbaar, dat de beesten zeer veel koude en vermoeijenis hebben door te staan; ja, ik heb zelf dikwijls gezien, dat zij trillende en bevende op den grond lagen, of dat zij overeind stonden met gekromde ruggen, zonder lust te hebben tot eten, waardoor zij de ellende nog minder konden uitstaan; zou men dan niet met medelijden aangedaan worden, en somtijds de boeren over hunne onbarmhartigheid beschuldigen? ik voor mij heb niet kunnen nalaten, hun daarover wel eens verwijtingen te doen, en hun te kennen gegeven, dat zij veelal zelve de oorzaak zijn van de menigvuldige kwalen, die hun vee treffen en overvallen. Op dezelfde wijze handelen zij met de beesten in het najaar, en laten hen veel te lang, en voornamelijk des nachts, in het veld; derhalven zijn zij aan dezelfde ongemakken van het weër, als in het voorjaar, blootgesteld.

Dus behoeven wij ons immers niet te verwonderen, dat het rundvee hier te lande aan vele ongesteldheden onderhevig is, daar men dit grootendeels aan de onachtzaamheid van onze boeren moet toeschrijven: hetgeen te klaarder blijkt wanneer wij het oog slaan op hetgeen in andere landen ten dezen opzichte voorvalt; wij behoeven ons zelfs niet zeer ver te verwijderen, om dit aan te toonen; bij 's Hertogenbosch, Breda, Bergen op Zoom, in Luik en in Brabant, weten de

boeren bijna nooit van eenige ongemakken onder hunne runderen; daar vindt men ook koeijen, die vijf en twintig kalveren ter wereld gebragt hebben, hetgeen ik weet, uit eigen bevinding: en wanneer er nog eenig ongemak onder de beesten komt, wordt het gewoonlijk veroorzaakt doordien men vee uit onzen omtrek er inbrengt, dat reeds ziekten onder de leden heeft, en daar niet geholpen kan worden, omdat er geen vee-artsen bekend zijn, die, zoowel hier als elders, zelden blijken van groote bekwaamheid geven, dus is het zeer waarschijnlijk, dat ook de pestziekte onder het rundvee in Braband nooit geweest is, of het is van dezen kant er ingebragt, want bij beesten, die in dat land gefokt zijn, heeft men die ziekte nooit waargenomen; insgelijks is mij door een zeer geloofwaardig getuige verhaald, dat in den omtrek van Breda in het geheel geen pestziekte geweest is, en dat men daar nooit van longvuur, miltvuur, moèrziekte, bloedpissen, of eenige andere kwalen onder de runderen hoorde spreken, doch somtijds wel van de bloedziekte onder het jonge vee, in welk geval men het beest een snede in het oor gaf, waarop meest altijd de herstelling volgde.

Waar moet men nu deze voordeelige omstandigheden anders aan toeschrijven, dan aan de zorg, die de boeren aldaar voor hunne runderen hebben, welke hierin bestaat, dat zij ze nooit des nachts in het land laten blijven, maar des avonds, bij zonsondergang, op stal of onder eene loods of hut brengen, waar zij beschut zijn tegen de nachtlucht? terwijl zij des morgens, als de zon is opgegaan, weder naar de weide worden gedreven, hetgeen men gedurende

den geheelen weitijd opvolgt: had men nu in Holland en Friesland hiervoor evenveel zorg, de landlieden zouden zekerlijk veel minder tegenspoed onder hunne runderen ontmoeten. Ook is het eene onbetwistbare waarheid, dat het vee des nachts aan vele schadelijke dampen en uitwasemingen van het aardrijk blootstaat.

Daar onze runderkudde zoowel des nachts als des daags in de weiden moet blijven, en zich nergens tegen de ongemakken van het weder beschutten kan, waardoor zij aan menigvuldige kwalen onderhevig is, moet men derhalve alles in het werk stellen om ze te voorkomen, waartoe veel oplettendheid vereischt wordt; en al kan men de kudden niet geheel voor ziekten vrijwaren, toch kan men, wanneer zij daardoor aangetast wordt, die ziekten minder gevaarlijk doen zijn.

En nu zullen wij *ten tweede* aantoonen waaraan men verder de oorzaken van menigerlei ongesteldheden van het vee kan toeschrijven, en wat men tot voorkoming daarvan met goed gevolg kan aanwenden.

Het is bekend, dat wij in ons gezegend land vele kostbare, vette landerijen hebben, en het is even waar, dat het rundvee veelal op onze stallen sterk gevoederd wordt, hetzij met spoeling, bostel, lijnkoekdrank, drooge lijnkoeken, of andere dingen, waardoor de beesten, zoowel op stal, als in de weiden, een grooten overvloed van bloed vergaderen, waaruit vele gebreken ontstaan kunnen; dus is het ontegenzeggelijk, dat het aftappen van bloed op sommige tijden, ten minste driemaal in het jaar,

in alle gevallen noodzakelijk zijn moet, gelijk ik mij hierover in mijn voorgaand berigt breedvoerig heb uitgelaten, en waaromtrent sommige onzer landlieden van verzuim en achteloosheid niet zijn vrij te pleiten.

Ook zijn de gemelde aderlatingen van veel vrucht, ter voorkoming van het LONGVUUR, daar dit nergens anders aan kan worden toegeschreven, dan aan een al te groote hoeveelheid van bloed en gal, in welke gedachte ik te meer versterkt ben, naardien ik heb waargenomen, dat de long van een beest, door deze kwaal aangetast, gekronkeld en zamengetrokken is als een spons, die door de hitte van het vuur ineenskrimpt; hetgeen de ademhaling moet beletten, en het beest groote benaauwdheid veroorzaken moet; ook heeft de long geen natuurlijke, maar een galachtige kleur; dus is het zeer waarschijnlijk, dat zij door de bittere scherpheid van de gal ineen moet krimpen; en hieromtrent zijn alle kundige boeren met mij van hetzelfde gevoelen. Hier komt nog bij, dat de beesten des nachts, en inzonderheid in het voor- en najaar, vele ongemakken uitstaan, zoodat het niet vreemd is dat zij, uit gebrek aan behoorlijke oppassing en verzorging, doodelijk ziek worden en eindelijk sterven.

Dit is zeker en steunt op ondervinding, dat deze ziekte het meest bespeurd wordt onder de beesten, welke men op stal voedert, en ook onder die, welke men in de weiden spoeling geeft; wij hebben daarvan een voorbeeld te Schiedam; aldaar is men bijna nooit vrij van het longvuur, hetgeen men, niet zonder grond, kan toeschrijven aan de warme

spoeling die de beesten dagelijks gebruiken, waardoor het bloed sterk aangroeit, en dus het gisten en overloopen van de gal veroorzaakt wordt.

Zoodra men derhalve ontdekt dat een beest loom en traag is, en men in het wit der oogen een weinig geel bespeurt, dan kan men, om het bloed te zuiveren, en de gal te temperen, de volgende remedie gebruiken :

Men neemt een half ons *galanga*, een half ons *gentiaan*, en een half ons *mirrhe*, te zamen kleingestooten, met een kan bier opgekookt; dat vervolgens door een doek gedaan zijnde, doet men in dit vocht twee drachma *bitterheilig*, twee drachma *sal-prunella*, een half lood *cremor tartari*, en voor twee stuivers *saffraan*; men mengt dit alles door elkander, en geeft de helft daarvan, laauwarm, in, des morgens, en de andere helft des avonds, en zoo het al te dik of gebonden mogt zijn, dan giet men er wat warm versch bier bij. Men moet ook den bek ter dege uitwasschen met zout en water, en men zal geen kwaad doen, wanneer men onder aan den buik, in de melkaderen, bloed aftapt; dit alles behoorlijk verrigt zijnde, zal men het beest behouden.

Deze ziekte wordt voor besmettelijk gehouden, doch ik heb waargenomen, dat, als men niet verzuimt aan de daarbij zijnde beesten een sterke aderlating te doen, de ziekte niet overslaat; anders zijn zij in groot gevaar; en indien men verneemt, dat zij er eenigzins van aangedaan zijn, moet men terstond de volgende remedie ingeven, en *vuurkruiden*, eveneens als die beesten, die er volkomen ziek aan zijn.

Men neemt *boontjes hoolwortel*, *boontjes bakelaar*,

rhabarber, *coloquint*, van elk een ons, *helleborus albus* of *witte nieswortel*, een half lood, *venetiaansche Theriac* een ons, *gentiaan* een lood, *nardus-zaad* een ons; dit laat men te zamen koken in vier kannen bier, totdat het op een derde verkookt is, dan doet men nog bij dat afgeperste nat een half lood *bokkebloed*, en drie stuivers *saffraan*, men geeft dit in, in drie keeren; de eerste keer des morgens, de tweede des avonds, en de derde des anderen daags, 's morgens; vervolgens laat men aan den hals, men vuurkruidt in de borst, op de schoft, en achter in de billen; ook moet men de beesten dagelijks zachtjes rossen met een roskam, en stijf afborstelen, om de uitwaseming te bevorderen.

Insgelijks moet men wel zorgen, dat den beesten, zoo lang zij niet volkomen hersteld zijn, geen hooi, stroo of hun gewoon voeder wordt gegeven, maar zoo zij eenigen lust tot eten schijnen te hebben, kan men hun voorzetten gerste-grutten in karnemelk dun gekookt, als een slobbering, en daar wat honig door roeren, om het zuur van de karnemelk te verdooven, dit kunnen zij, laauw-warm, gerustelijk gebruiken; om te drinken geeft men hun gerstewater, waar de koude een weinig is afgenomen. Wanneer men deze middelen stiptelijk gebruikt, zal men de beesten volkomen genezen, indien zij niet door lang wachten, verzuimd zijn; en zoo het gebeurde dat men binnen drie à vier dagen geen beterschap bespeurde, moet men de voorgeschrevene geneesmiddelen andermaal ingeven, en verder moeten de beesten warm toegedekt, in stroo liggen.

Voorts is het van het alleruiterst belang, dat men

het *longvuur* van het *miltvuur* wel weet te onderscheiden; en dewijl ik, sedert korten tijd, meer licht in deze zaak gekregen heb, dan voorheen, doordien ik beide deze kwalen onlangs bijgewoond, en ze ook beide genezen heb, kan ik daaromtrent de volgende bepaling geven. Volgens mijne waarnemingen dan, maakt het longvuur zulke schielijke voortgangen niet als het miltvuur, want de koebeesten, die door het miltvuur worden aangetast, zijn terstond buiten haar melk; dus moet men er schielijk bij zijn met de geneesmiddelen en bloed aftappen, of zij zijn binnen twee etmalen en dikwijls binnen vier en twintig uren dood; daarentegen zij die door het longvuur worden aangetast, gaan langzamerhand uit de melk, zij verminderen van dag tot dag, en steunen en klagen eveneens als een beest, dat aan de pestziekte krank is, deze staan somtijds wel veertien dagen, eer zij dood zijn, en zij sterven spoediger, wanneer men te lang heeft gewacht om de middelen in te geven. Het is mede zeer waarschijnlijk, dat deze ziekte door een overmaat van bloed en de sterke afscheiding van gal wordt voortgebragt, want ik heb in zulk een geopend beest gezien, dat de galblaas wel eens zoo groot was, als die van een gezond beest, en zelfs zich zóó ontlast had, dat de gantsche lever met eene geele kleur besmet was.

Ik meen dus genoeg te hebben aangewezen de hoofdoorzaak waaruit deze kwaal voortspruit, alsmede de middelen, om de beesten van het longvuur te genezen en deze, benevens meer andere ziekten, waaraan de runderkudde onderhevig is, voor te komen en zal nu in de tweede plaats mijne gedachten

mededeelen, over het ongemak onder de runderen, dat bekend is onder den naam van BLOEDPISSEN.

Hoewel er sommige lieden gevonden worden, die zonder eenig aannemelijk bewijs, onderstellen en gelooven, dat dit ongemak de beesten, door het eten van schadelijke kruiden overkomt, kan ik door mijne waarnemingen ontegenzeggelijk aantonen, dat het alleen ontstaat door eene toevallige uitstorting van bloed in zekere deelen van het ligchaam; want een beest, dat daaraan gestorven was, geopend hebbende, onderzocht ik naauwkeurig de ingewanden, het middenrif, het hart, de lever, long en milt, doch vond geen het minst gebrek; ik liet er toen de nieren voorzigtig uithalen, dat zonder eenige kwetsing geschiedde, de eene nier bevond ik zeer opgezeten en veel grooter dan de andere, zij vertoonde zich zeer bloedig; en doordien het beest al zoo lang was dood geweest, dat de nieren genoegzaam koud waren, zoo lag ik dezelve, naar gissing omtrent een half uur, in warm water, waarna ik ze opende; in de eene vond ik niets, maar de opgezette nier zag ik dat van binnen opgevuld was met geronnen bloed, dat ik met warm water daar schoon heb uitgewasschen; toen ik ontdekte, dat er een zeer dun bloedadertje was gebersten, hetwelk ik ook den eigenaar van het beest liet zien. Ik vroeg vervolgens den boer, of dat beest zich ook had geforceerd? “dat kan wel zijn,” was zijn antwoord, “want de koe heeft zekerlijk een langen tijd in het water gelegen, eer wij het geweten hebben, ik vond het beest 's morgens, toen ik kwam om te melken, zeer vermoed in de sloot, het had waarschijnlijk veel geweld

gedaan om zich zelf uit het water te redden, ook was het reeds pijnlijk, dat men aan zijn steenen kon bemerken; wij haalden het dan uit de sloot en ik melkte het terstond uit, echter met veel moeite; ik liet het beest dien dag loopen tot den avond, maar toen was het zoo wild en woest, dat het de andere beesten stootte en zelfs mij dreigde te stooten; ik nam het met mij naar mijn woning en bond het aan een boom, ik deed mijn best om het te melken; maar de weinige melk die er van kwam, scheen wel voor de helft bloed. Verder zond ik om den veearts, die niet eerder komen kon dan den volgenden morgen, en toen was het beest als dol, zoodat de arts zeide, "dit beest is verzuimd, het is nu te laat, het moet er aan sterven," en hij ging terstond heen; ook stierf de koe binnen de drie uren." Nadat de boer mij dit verhaal gedaan had, vroeg ik hem, of hij dat beest niet had gelaten of doen laten? "Nee!" het was in geen twee jaren bloed afgetapt; waarop ik hem te kennen gaf, dat hij waarschijnlijk zelf veel tot den dood van zijne koe had toegebracht.

Naderhand vroeg ik hem, of hij dat ongemak meer onder zijn vee in 't land bespeurd had? "Ja, nog wel drie à viermalen, doch die beesten zijn er van genezen en ook nog eens op stal, en dat kwam, naar mijne gedachten, en ook naar die van den Veearts, die de koe genas, nergens anders van daan, dan dat zij, zwaar kalvende, in de greppel gevallen en met veel geweld daar uit is gesprongen, en bij die gelegenheid het bloedpissen heeft gekregen, misschien ook wel door het barsten van een bloedaartje."

Voorts gaf ik hem den raad, dat hij, om volbloedig-

heid te voorkomen, welke bij dergelijke toevallen en in andere omstandigheden nadeelig zijn moet, zijn vee driemaal in het jaar moest doen aderlaten, hetwelk hij daarna heeft gedaan; en hij heeft mij ook voorleden jaar betuigd, dat hij nooit, sedert ik hem dien raad, twintig jaar geleden, gegeven heb, het bloedpissen of eenige andere kwalen onder zijne koeijen had ondervonden.

Ik zal nu overgaan tot de opgave van de middelen, die men, wanneer de beesten het meergemeld ongemak hebben, ter genezing moet aanwenden; en daartoe kan, ten eerste, de navolgende, van ouds beproefde, remedie van veel nut zijn.

Zoodra men verneemt dat een beest die ziekte heeft, hetgeen men aan de melk zeer schielijk gewaar wordt, moet men terstond bloed aftappen aan beide zijden van den buik, in de melkaderen, en dan neemt men een lood *narduszaad*, of bij gebrek daarvan een half lood *zaad* van *selderie*, een half lood *lavaszaad*, een maatje *olijfolie*, en 3 maatjes *witte wijn*, dit mengt men onder elkander, en geeft het koud in; den volgenden dag laat men nog eens aan den hals of aan de borst, en dan neemt men twee handen vol *hoenderdrek* of één goede handvol *spek-* of *smeerwortel*, een half uur gekookt in twee kannen versch bier, om dit het beest ter genezing in te geven; men moet ook niet verzuimen om het, zoo lang men nog iets van het ongemak bespeurt, driemaal daags $\frac{1}{2}$ maatje *olijfolie* met sijngestooten *cánariesuiker* tot een zalfje gemaakt, in te geven; dit is zeer dienstig tot genezing van het ongemak; ook moet men het beest zijn dagelijksch voedsel onthouden, en het gerste-

grutten half gaar gekookt zonder zout, en tot drank gerstewater geven.

De tweede uitmuntende remedie welke door mij is beproefd, en bevonden eene spoedige genezing en herstelling ten gevolge te hebben, bestaat hierin: men laat het beest bloed af, in de melkaderen onder aan de buik, en geeft het des morgens en des avonds een halve flesch *varkensbloed* in, en den volgenden dag nog tweemaal een halve flesch, dus twee flesschen in de twee dagen; dan laat men het beest nog eens aan den hals of aan de borst, ook moet men, driemaal daags, de *olijfolie* met de *canariesuiker* ingeven, ook wel den *spekwortel*, in versch bier gekookt, tot genezing.

Wanneer deze middelen bij tijds gebruikt, en de aderlatingen niet verzuimd worden, zijn de beesten in vier à vijf dagen volkomen hersteld; doch hun dagelijksch voedsel moet men hun in dien tijd onthouden, en gerstegrutten moeten, gelijk boven gezegd is, hun spijs, en gerstewater hun drank zijn. Het varkensbloed houdt men goed en dun, als men er maar een weinig zout door roert, en verder bevaart in goed toegestopte flesschen.

Mogen deze middelen reeds in vroeger jaren door den edelen EVENBLIJ opgegeven tot behoud onzer runderkudde, blijken ook nog in onze dagen ter genezing van het rundvee niet alleen volkomen geschikt te zijn, maar onder Gods zegen bijdragen ter voorkoming in ons vaderland van de zoo gevreesde veepest.

AMSTERDAM, September 1865.

Index.

1.	Inverziekte, pag.	4
2.	Miltvuur	7
3.	Bloedziekte	10
4.	Lendebleed:	11.
5.	blaar.	13.
6.	brandrige eiers	15
7.	kworke.	16.
8.	koppyn.	17.
9.	galziekte	18.

